

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	پیشگفتار
۴	دبیاچه
۷	گفتار آغازین
۱۶	منابع گفتار آغازین
۱۷	فصل اول: ابزار برنامه ریزانه شکل دهی به شخصیت فضایی شهر
۱۸	۱-۱ کلیات
۱۹	۱-۲ جهت گیری های موجود و جدید
۲۲	۱-۳ متغیرها و ادراکات اجتماعی - فرهنگی کیفیت فضا
۲۸	۱-۳-۱ حس مکان
۳۵	۱-۳-۲ تسهیلات رفاهی
۳۸	۱-۴ مردم سالارانه کردن فرایند طراحی شهری
۴۲	منابع فصل اول
۴۲	الف) منابع اصلی
۴۲	ب) منابع افزوده
۴۳	فصل دوم: رمز گشایی نشانه های فرهنگی از الگوی مکانی سکونتگاه های انسانی
۴۴	۲-۱ کلیات
۴۴	۲-۲ ادراکات کیفی فضای شهری
۴۶	۲-۳ تجسم پیام های فرهنگی در صفات فضایی
۴۹	۲-۴ نگاهی خاص به الگوهای اجتماعی- فضایی
۵۱	۲-۵ الگوی شهری اصیل
۵۴	۲-۶ تراکم بالا- گزینه ای کارا (مانا)
۵۵	۲-۷ پستی و بلندی های بستر ساختگاه
۵۶	۲-۸ شبکه فضایی شهر به مثابه چهارچوبی روش شناختی
۵۹	۲-۸-۱ فضای اجتماعی خصوصی
۵۹	۲-۸-۲ فضای باز بین ساختمان ها
۶۰	۲-۸-۳ لبه ساختمان و گستره بین جداره ای (واسط)
۶۱	۲-۸-۴ خیابان یا میدان محله (محله ای)
۶۱	۲-۸-۵ حیاط مشترک (قلمرو مشترک)
۶۱	۲-۸-۶ گوشه یا کنج خیابان

صفحه	عنوان
۶۲	۲-۸-۷ خیابان اصلی
۶۲	۲-۸-۸ سامانه خیابانی پایه (درجه یک)
۶۴	۲-۸-۹ نمودهای طبیعی
۶۵	منابع فصل دوم
۶۵	الف) منابع اصلی
۶۵	ب) منابع افزوده
۶۶	فصل سوم: روش شناسی سندهایم
۶۷	۳-۱ کلیات
۶۸	۳-۲ برگه پردازش تنظیم ارتباط بین اهداف کارکرد فضایی، کارسازی های برنامه ریزی و ...
۷۱	منبع فصل سوم
۷۲	فصل چهارم: اهداف کارکرد فضایی برگرفته از ویژگی های باثبات اجتماعی- فرهنگی
۷۳	۴-۱ کلیات
۷۳	۴-۲ رویارویی اجتماعی
۷۷	۴-۳ جاذبه زیبایی شناختی
۸۱	۴-۴ حس تعلق
۸۹	۴-۵ کارآمدی
۹۴	۴-۶ ارزش تسهیلات اجتماعی (همگانی)
۹۷	۴-۷ حریم خصوصی
۹۸	۴-۸ ایمنی
۱۰۰	۴-۹ فرصت اقتصادی
۱۰۳	۴-۱۰ فرصت های تفریحی
۱۰۵	۴-۱۱ دسترسی به طبیعت
۱۰۹	منابع فصل چهارم
۱۰۹	الف) منابع اصلی
۱۱۱	ب) منابع افزوده
۱۱۲	فصل پنجم: مدل سازی محتوای عنصری ماتریس سندهایم
۱۱۳	۵-۱ کلیات
۱۱۵	۵-۲ دو گزینه شیوه ماتریسی
۱۲۰	۵-۳ بهره برداری از روند غیراستاندارد در وضعیتی فرضی
۱۲۱	منابع فصل پنجم
۱۲۲	فصل ششم: ساختن «مکان»
۱۲۳	۶-۱ کلیات
۱۲۴	۶-۲ نمایانگر فرهنگی
۱۲۹	۶-۳ مسئولیت پذیری در حفاظت

۱۳۰	۶-۴ ریخت‌شناسی شهری
۱۳۵	۶-۵ معیارهای تراکم
۱۳۸	۶-۶ تسهیل‌کننده بالقوه
۱۴۱	۶-۷ حس همسایگی
۱۴۵	۶-۸ خوشه‌های هم‌پیوند مسکونی و زمین‌های اشتراکی
۱۴۸	۶-۹ محصوریت فضایی و نظم بصری
۱۵۱	۶-۱۰ توجه به ساختگاه
۱۵۳	۶-۱۱ تعامل با اقلیم
۱۵۵	۶-۱۲ منظرسازی فضای شهری
۱۵۷	۶-۱۳ منظرسازی خیابان
۱۵۸	۶-۱۴ طراحی فرکتال در فضای شهری
۱۶۱	منابع فصل ششم
۱۶۱	الف) منابع اصلی
۱۶۲	ب) منابع افزوده
۱۶۳	فصل هفتم: ایجاد ارتباط میان کارسازی‌های برنامه‌ریزی با اقدامات برنامه‌ریزی
۱۶۴	۷-۱ کلیات
۱۶۴	۷-۲ تداوم فضایی
۱۶۵	۷-۳ تراکم عابر پیاده
۱۶۶	۷-۴ خیابان‌های پیاده
۱۶۷	۷-۵ مکان‌هایی برای درنگ
۱۶۹	۷-۶ تنظیم نور خورشید و باد
۱۷۰	۷-۷ رنگ و بافت
۱۷۵	۷-۸ محرک‌های حسی
۱۷۶	۷-۹ تناسبات
۱۷۸	۷-۱۰ مقیاس انسانی
۱۸۲	۷-۱۱ نظم بصری
۱۸۵	۷-۱۲ فضای شهری ساخت‌یافته
۱۸۹	۷-۱۳ حس مکان
۱۹۲	۷-۱۴ هویت فرهنگی
۱۹۴	۷-۱۵ حرکت و دسترسی مؤثر
۱۹۶	۷-۱۶ ساختارمندی
۲۰۰	۷-۱۷ تراکم بهینه
۲۰۲	۷-۱۸ فضاهای مابین ساختمان‌ها
۲۰۴	۷-۱۹ دسترس‌پذیری
۲۰۵	۷-۲۰ فضای شخصی/حریم خصوصی
۲۰۶	۷-۲۱ مقیاس محله
۲۰۷	۷-۲۲ نیازهای مبتنی بر قلمرو

۲۰۸	۷-۲۳ فضای اجتماعی پاک (بدون آلودگی)
۲۱۰	۷-۲۴ میزان‌های فرابینی
۲۱۰	۷-۲۵ فضای دادوستد خیابانی
۲۱۲	۷-۲۶ گره‌های فعالیت
۲۱۳	۷-۲۷ فعالیت‌های خارج از خانه
۲۱۵	۷-۲۸ یکپارچگی طبیعت
۲۱۹	۷-۲۹ جغرافیای زیستی
۲۲۳	۷-۳۰ اثرات ریخت‌بندی زمین
۲۲۵	۷-۳۱ نسبت هزینه-فایده
۲۲۶	منابع فصل هفتم
۲۲۶	الف) منابع اصلی
۲۲۸	ب) منابع افزوده
۲۲۹	فصل هشتم: تجربه ایران؛ تجربه سازندگی مکان-مبنا در محله فروش
۲۳۰	۸-۱ کلیات
۲۳۱	۸-۲ حضور میدانی، سندگزینی و هنجاریابی
۲۳۱	۸-۲-۱ پیش‌زمینه
۲۳۳	۸-۲-۲ تجسم نیازهای فرهنگی در صفات فضایی محله فروش
۲۳۸	۸-۲-۳ منشأ تاریخی و الگوی کالبدی-کارکردی محله فروش
۲۴۲	۸-۳ تشکیل هیئت هماهنگ‌کننده محله فروش
۲۴۲	۸-۴ کارگاه‌های چشم‌اندازسازی محله فروش
۲۴۴	۸-۴-۱ جلسات معارفه
۲۴۶	۸-۴-۲ جلسات مشکل‌یابی و راهکارگزینی
۲۵۰	۸-۴-۳ جلسات نهادسازی
۲۵۱	۸-۴-۴ جلسات تدوین چشم‌انداز گروهی
۲۵۲	۸-۵ هویت چهارسوق چوبی
۲۵۳	۸-۶ تشکیل تیم وزن‌دهی
۲۵۴	۸-۷ تشکیل تیم رتبه‌بندی
۲۵۵	۸-۸ ارزیابی ویژگی‌های محیطی چهارسوق چوبی با روش ماتریسی سندهایم
۲۵۸	۸-۹ نتایج
۲۶۱	۸-۱۰ بازخورد
۲۶۴	منابع فصل هشتم (تألیفی)
۲۶۵	سخن پایانی
۲۷۰	منابع سخن پایانی
۲۷۰	الف) منبع اصلی
۲۷۰	ب) منابع افزوده

صفحه	عنوان
۲۷۱	پیوست ۱: برگه نظرسنجی (۱)
۲۷۱	برگه خام نظرسنجی برای وزندهی امتیازها
۲۷۴	پیوست ۲: برگه نظرسنجی (۲)
۲۷۴	فرم خام نظرسنجی برای رتبه‌بندی (نرخ‌گذاری) امتیازات
۲۷۷	پیوست ۳: الزامات زیست محیطی سازندگی ساختگاه‌ها
۲۷۷	آگاهی زیست محیطی
۲۷۷	دستورکار نماینده کارفرما
۲۷۷	دستورکار مشاور زیست محیطی
۲۷۸	تعیین ساختگاه و مدیریت طرح‌های چیدمان
۲۷۹	خاک سطحی
۲۷۹	رودخانه‌ها، نهرها، تالاب‌ها و سایر ساختارهای آبی
۲۷۹	کنترل آب‌های سطحی
۲۸۰	فرسایش خاک
۲۸۰	کنترل آسیب به جانوران و گیاهان
۲۸۰	کیفیت هوا
۲۸۰	مدیریت زباله: اصول کلی
۲۸۱	نخاله ساختمانی
۲۸۱	زباله‌های خانگی و اداری
۲۸۲	زباله‌های خطرناک
۲۸۲	هرز آب: پساب
۲۸۲	فاضلاب
۲۸۲	سروصدا
۲۸۳	نورپردازی
۲۸۳	ایمنی همگانی
۲۸۳	روابط جامعه محلی
۲۸۴	شکایت‌های عمومی یا شخص ثالث
۲۸۴	تجدید حیات ساختگاه
۲۸۴	منابع پیوست سوم
۲۸۵	پیوست ۴: مراجع اینترنتی برخط
۲۸۷	واژه‌نامه انگلیسی - فارسی
۲۹۹	واژه‌نامه فارسی - انگلیسی

فهرست شکل‌ها، جداول و تصاویر

صفحه	عنوان
۷۰	شکل ۳-۱ برگه پردازش (مفاهیم پایه برای تنظیم روش شناسی ماتریسی در برگه پردازش)
۷۱	شکل ۳-۲ پیکره‌بندی ماتریس استاندارد برای مختصات اهداف کارکرد فضایی (SPGs) و ...
۱۱۷	شکل ۵-۱ الگوی A: استفاده از امتیازهای مقیاس نسبت استاندارد شده در ماتریس
۱۱۸	شکل ۵-۲ الگوی B: استفاده از بازه یا امتیازهای مقیاس نسبت غیراستاندارد در ماتریس
۱۵۳	شکل ۶-۱ ماتریس حوزه‌بندی دامنه‌ها و سودمندی محیطی
۲۵۶	شکل ۸-۱ برگه پردازش چهارسوق چوبی
۲۴۰	جدول ۸-۱ جدول تعداد قطعات و مساحت دانه‌بندی محله فروش
۲۴۸	جدول ۸-۲ خلاصه مشکلات موجود در محله و راهکارهای پیشنهادی ساکنان محله
۲۲	تصویر ۱-۱ نمود عناصر طبیعی و مصنوع؛ میدان نقش جهان اصفهان
۵۲	تصویر ۲-۱ الگویی از سکونتگاهی اصیل (تاریخی و ارزشمند)
۵۳	تصویر ۲-۲ نمونه‌ای از دهکده‌های روی تپه‌ای، ماسوله
۵۵	تصویر ۲-۳ حوزه‌ای فشرده، متراکم و کم‌ارتفاع از بافت کهن یا تاریخی یزد، به مثابه یک الگوی ...
۵۷	تصویر ۲-۴ الگوی مکان‌سازی بومی سکونتگاه انسانی در مصداق مثالین روستای پالنگان کردستان
۵۹	تصویر ۲-۵ بیان گرافیکی شبکه‌ای از فضاهای شهری در متن نقش‌بندی مرسوم
۶۰	تصویر ۲-۶ فضای خصوصی مجموعه‌ای مسکونی در زوربخ
۶۱	تصویر ۲-۷ نمونه‌ای از میدان محلی در نارمک
۶۲	تصویر ۲-۸ نمودی از کنج خیابان در خیابان سعدی
۶۳	تصویر ۲-۹ حمل‌ونقل عمومی، حرکت پیاده و فعالیت در خیابان ولیعصر (عج)
۶۳	تصویر ۲-۱۰ سامانه خیابانی پایه، از سمت راست خیابان امام خمینی و خیابان انقلاب
۶۴	تصویر ۲-۱۱ نمودهای طبیعی حاشیه مسیرهای بزرگراهی؛ حاشیه بزرگراه یادگار امام
۷۷	تصویر ۴-۱ رویارویی اجتماعی: خیابان‌های صرفاً پیاده (پیاده‌راه‌ها)
۷۹	تصویر ۴-۲ جاذبه زیبایی‌شناختی: فضای اجتماعی رسمی و غیررسمی
۸۳	تصویر ۴-۳ حس تعلق: خیابان‌ها و حیاط‌های مشترک
۹۲	تصویر ۴-۴ مرکز شهری رسمی و غیررسمی
۹۵	تصویر ۴-۵ تسهیلات اجتماعی (همگانی) برای استراحت، تفریح و آرامش
۹۷	تصویر ۴-۶ فضای شخصی در یک بافت شهری فشرده
۹۹	تصویر ۴-۷ ایمنی در محیط‌های مسکونی کم‌ارتفاع و نسبتاً محصور و خیابان‌های پیاده‌مدار ...

- تصویر ۴-۸ باغبانی برای تولید غذا در فضاهای باقیمانده شهری ... ۱۰۱
- تصویر ۴-۹ استفاده خودجوش از فضاهای ساختارنیافته شهری ۱۰۳
- تصویر ۴-۱۰ فضاهای شهری برای فعالیت‌های برنامه‌ریزی نشده ۱۰۴
- تصویر ۴-۱۱ دسترسی به طبیعت برای آرامش و آموزش ۱۰۶
- تصویر ۷-۱ مکان‌هایی برای درنگ: لبه آب و مرکز شهر ۱۶۹
- تصویر ۷-۲ رنگ و بافت: روایت معاصر و سنتی ۱۷۴
- تصویر ۷-۳ معماری: عناصر عمودی تکرار شونده ۱۷۸
- تصویر ۷-۴ فضای ساخت یافته به همراه نشانه‌های قلمرویی بوم‌آورد و باغ‌های رسمی ۱۸۸
- تصویر ۷-۵ تحکیم حس مکان با تکیه بر انتخاب‌های تجربی ۱۹۳
- تصویر ۷-۶ استفاده منعطف از فضای شهری ۲۰۵
- تصویر ۷-۷ دادوستد خیابانی: پدیده‌ای آشنا در تمامی قاره‌ها ۲۱۳
- تصویر ۷-۸ ساختگاه‌هایی خاص کودکان ۲۱۵
- تصویر ۷-۹ ساختگاه‌های یادمان فرهنگی در طبیعت ۲۱۸
- تصویر ۷-۱۰ بازگرداندن طبیعت به شهر به واسطه منظرسازی نرم ۲۲۰
- تصویر ۷-۱۱ بوستان همگانی: میراث رویدادهای بزرگ ورزشی ۲۲۵
- تصویر ۸-۱ روند انجام دادن کار در تجربه سازندگی مکان-مبنا در محله فروش تهران ۲۳۱
- تصویر ۸-۲ محدوده محله فروش ۲۳۲
- تصویر ۸-۳ نقشه ساختار کالبدی-کارکردی محله فروش ۲۳۳
- تصویر ۸-۴ به ترتیب از سمت راست سقاخانه عزیزمحمد و سقاخانه چهارسوق چوبی ۲۳۴
- تصویر ۸-۵ تجسم بسترهای رویارویی اجتماعی و حس مالکیت و تعلق خاطر در نقشه محله فروش ۲۳۵
- تصویر ۸-۶ ساخت‌وساز بی‌رویه و عدم رسیدگی به عناصر شاخص محدوده دلیلی بر کاهش حس ... ۲۳۶
- تصویر ۸-۷ فضاهای رهاشده، زیاله‌دانی آزاد و عدم نورپردازی مناسب فضاها در محله فروش ۲۳۶
- تصویر ۸-۸ نقشه کاربری زمین محله فروش ۲۳۷
- تصویر ۸-۹ تصاویر به ترتیب از سمت راست، مربوط به بازارچه نائب‌آقا، خانه مهدی‌خان و ... ۲۳۹
- تصویر ۸-۱۰ تصاویر هوایی محله فروش از سال ۱۳۳۵-۱۳۹۸ ۲۳۹
- تصویر ۸-۱۱ نقشه نمایانگر تعداد طبقات محله فروش ۲۴۱
- تصویر ۸-۱۲ تصاویری از ساخت‌وسازهای جدید در محله فروش ۲۴۱
- تصویر ۸-۱۳ نقشه شبکه فضاهای شهری محله فروش ۲۴۲
- تصویر ۸-۱۴ فعالیت‌های خودجوش ساکنان برای کاهش زیاله: برنوشته برای آگاهی مردم و ... ۲۴۳
- تصویر ۸-۱۵ پله‌های هشت‌گانه نردبان مشارکت شهروندان ۲۴۵
- تصویر ۸-۱۶ تصاویری از جلسات معارفه ۲۴۶
- تصویر ۸-۱۷ تصاویری از جلسات مشکل‌یابی و راهکارگزینی ۲۴۷
- تصویر ۸-۱۸ تصاویری از جلسه انتخاب نام گروه و رأی‌گیری ۲۵۰
- تصویر ۸-۱۹ تصویر نشان و کارت عضویت اعضای گروه ۲۵۰
- تصویر ۸-۲۰ تصاویری از بارش ذهنی چشم‌اندازهای مطرح‌شده ساکنان ۲۵۱
- تصویر ۸-۲۱ موقعیت چهارسوق چوبی در نقشه هوایی محله فروش و پلان مجموعه چهارسوق چوبی ۲۵۲

صفحه	عنوان
۲۵۳	تصویر ۸-۲۲ عکس‌هایی از مجموعه چهارسوق چوبی در سال ۱۳۹۸
۲۵۴	تصویر ۸-۲۳ عکس‌هایی از روند انتخاب اعضای تیم وزن‌دهی
۲۵۴	تصویر ۸-۲۴ عکس‌هایی از روند انتخاب اعضای تیم رتبه‌بندی
۲۵۹	تصویر ۸-۲۵ جلسات برنامه‌ریزی و جانمایی یک گل‌جا (گلدان) به عنوان نمونه‌ای در یکی از ...
۲۶۰	تصویر ۸-۲۶ اقدامات: جانمایی گل‌جاها، کف‌خیابان و گلدان‌های دیواری و جعبه‌های گل و ...
۲۶۱	تصویر ۸-۲۷ اقدامات: نقاشی دیواری، جانمایی گلدان‌ها، گل‌جاها و گل‌کاری و رنگ‌آمیزی آن‌ها
۲۶۳	تصویر ۸-۲۸ عکس‌هایی از جلسه جمع‌بندی اقدامات

پیشگفتار

مکان‌سازی^۱ فرایندی است که تنوعی از الگوواره‌های بینشی، رویکردها، روش‌شناسی‌ها و شیوه‌ها در آن مطرح می‌شود تا پاسخ‌دهندگی محیطی جوامع تأمین شود. درک درستی از چرستی مکان‌نیازمند الگویی است که خود از بینش هستی‌شناختی مکان‌سازان برمی‌خیزد. الگوواره‌های مکان‌سازی - متضمن راه سپردن به یکی از روش‌های کمی، کیفی و یا آمیخته - بر رویکرد پژوهشگران این حوزه تأثیر می‌گذارد. روش‌شناسی برآمده از هر یک از این رویکردها نقشه‌راه‌های متنوعی را در پیش روی مکان‌سازان قرار می‌دهد که به تناسب آن‌ها شیوه‌های متنوع داده‌پردازی، تحلیل، یافته‌اندوزی، راهکار یابی و اقدام برنامه‌ریزانه و طراحانه را معنی‌دار می‌کند؛ به عبارت دیگر مکان‌سازی جریان و کلیتی است که روش‌ها و شیوه‌های متنوع و مختلفی بر فرایندگاری آن دلالت دارند. درستی شیوه‌ها را نمی‌توان با قطعیت اعلام و ابراز کرد. الگوواره‌های بینشی در مرحله آغازین و به طور فراگیر به کار گرفتن روش‌ها و شیوه‌ها را برای به کار آمدن در صحنه عمل معلوم می‌کنند. از طرف دیگر در متن و صحنه بهره‌برداری درستی شیوه‌ها و فرایند آنرا گواهی می‌کنند. کتاب پیش رو به یکی از انواع ساخت‌واره‌های^۳ روش‌شناسی و شیوه‌های برنامه‌سازی در حوزه مکان‌سازی می‌پردازد. از نظر بسیاری از صاحب‌نظران که بر این کتاب تحشیه نوشته‌اند، روش و شیوه انتخاب‌شده و شرح داده‌شده در این کتاب برای مکان‌سازی ارزشمند و مفید است. این کتاب یکی از انواع شیوه‌های کاربردی در مکان‌سازی، به‌ویژه در حوزه طراحی شهری را بیان کرده است.

شیوه به کار آمده در این کتاب روندهای داده‌پردازی و تحلیل محیط را با استفاده از الگوی ماتریسی که بر اساس برگه‌های گسترده‌پردازی^۴ است، به انجام می‌رساند. «درک توماس»^۵ سعی کرده است این قالب کاربردی را که نزدیک به چهار دهه از عمر آن می‌گذرد، با تکیه بر فناوری روزآمد بازسازی کند. زمانی که قالب ماتریسی یادشده در دهه ۱۹۷۰ به کار می‌آمد، نرم‌افزارهای تحلیلگر داده‌های محیطی به پیشرفتگی دهه دوم قرن بیستم میلادی نبودند.

-
1. Place Making
 2. Process
 3. Model(s)
 4. Spread Sheet
 5. Derek Thomas

او که ابتدا با کارشناسی ارشد علوم محیطی از دانشگاه کیپ تاون^۱ افریقای جنوبی فارغ‌التحصیل شد، ضمن کار و پژوهش در حوزه برنامه‌ریزی شهری و طراحی شهری، در دانشکده معماری آکسفورد^۲ نیز آموزش دید. وی با داشتن دل‌مشغولی درباره فضای شهری پاسخ‌ده به اجتماع (مردم)، در پی کشف شیوه‌ای بود که ترجیحات ذی‌نفعان در فرایند تصمیم‌سازی سازندگی مکان لحاظ شود. بدیهی است که وارد کردن داده‌های محیطی طراحی در پردازشگرهایی که زیرساخت ریاضی دارند بسی مشکل است، زیرا داده‌های محیطی طراحی، به دلیل آمیختگی و ترکیب با ابعاد کیفی و ارزشی محیط به راحتی شمارش‌پذیر یا قابل اندازه‌گیری نیستند. پژوهشگرانی که به سنجش ویژگی‌های محیطی مکان در حوزه طراحی می‌پردازند، مجبورند برای وارد کردن داده‌ها و آگاهی‌های کیفی به میانجی‌های شمارش‌پذیر متمسک شوند؛ برای مثال واژه‌ای چون زیبایی نمی‌تواند از طریق قالب‌های ریاضی و آماری تفهیم، تحلیل و یافته‌اندوزی شود. سنجشگران محیطی می‌باید به دنبال میانجی‌های کمیت‌پذیری بگردند که حامل مفهومی چون زیبایی‌اند. معمولاً از پارامترهای کمیت‌پذیری چون توده (ریخت)، استفاده می‌کنند و متغیرهای این گونه پارامترها را با تکیه بر دانش ریاضیات در لباس نقطه، خط، سطح و حجم متجلی می‌سازند و به شمارش نمودهای عینی و تصویری آن‌ها با تکنیک‌ها و تاکتیک‌های خاص می‌پردازند. امتیازگذاری این متغیرهای تبدیلی نیز کار مشکلی است. برای این گونه امتیازگذاری نیز از شیوه‌های خاصی نظیر «دلفی» بهره می‌برند. توماس با شناخت از این پیچیدگی‌ها به تعیین شیوه‌ای از شیوه‌های سنجش وضعیت که در مکان‌سازی به کار می‌آید، مبادرت ورزید. در فرایند طراحی گستره فراوانی از روش‌ها، متضمن شیوه‌ها، سخت‌افزارها، نرم‌افزارهای داده‌پردازی، تحلیل و یافته‌اندوزی بهره‌برداری می‌شود، چراکه در فرایند مکان‌سازی روندهای مختلفی نظیر توفان ذهنی، تدوین اهداف کلان، تدوین بیانیه چشم‌انداز (دورنما)، سنجش انواع نمایانگرها و کیفیت‌های محیطی، تحلیل یکپارچه آگاهی‌های منفرد سنجش محیطی، انواع ارزیابی، سناریوپردازی، راهبردهای، سیاست‌گذاری، تنظیم برنامه‌های اقدام، راهنماگزینی، راهنمانویسی و ارائه سه‌بعدی ملاحظه می‌شود. در نوشتار پیش رو یکی از شیوه‌ها که غالباً در روند سنجش وضعیت محیطی مکان به کار می‌آید و همین‌طور پسامدهای راهکار یابانه آن لحاظ شده است. آنچه سبب شده به ترجمه، تکمیل و حاشیه‌افزایی این نوشتار پرداخته شود دو نکته کلیدی پرداختن به این شیوه است: نکته اول، به شیوه مورد بحث به صورت

1. Cape Town University

2. Oxford School of Architecture

عمیق، دقیق و کاربردی توجه شده است، نکته دوم اینکه قبل از پرداختن به جزئیات محتوایی شیوه ماتریسی، مقدماتی مطرح شده است که دلالت‌های الگوواره‌ای، بینشی و رویکردی مرتبط با این شیوه در حوزه شهرسازی، به‌ویژه طراحی شهری را روشن می‌کند.

گروه ایرانی پردازشگر شیوه یادشده، صرفاً به ترجمه و تحشیه بسنده نکرده‌اند. این گروه کوشید با تمرین در شهرهای مختلف ایران، به‌ویژه تهران و زاهدان بازخورد عملی شیوه یادشده را به آزمون درآورد؛ از جمله با گزینش نمونه‌ای خاص در یکی از محله‌های کهن‌باره تهران که ارتقای کیفیت‌های محیطی آن مستلزم مشارکت مردمی است، تجربه روش‌شناسی یادشده را تکمیل کند. در همین راستا، پیمایش میدانی در محله فروزش (منطقه ۱۱ شهرداری تهران) استفاده‌کنندگان نهایی را به فرایند تصمیم‌سازی وارد کرده است. کاربرد این شیوه قابلیت بهره‌برداری از مکان، به‌ویژه مکان‌های همگانی را، به حداکثر ممکن می‌رساند. امید و انتظار می‌رود که این شیوه از سازوکارهای شهرسازی در صحنه عمل - که به مکان‌سازی هویت واقعیت‌گراتر و مردم‌پسندتری می‌دهد - جامعه شهرسازان، اعم از برنامه‌ریزان و طراحان شهری را به سوی مقاصد والاتری سوق دهد. به علاوه انتظار می‌رود که تلاش این گروه از پژوهشگران با شیوه خاصی از ترجمه و تألیف و تجربه کار میدانی، بستری مناسب برای شهرسازان یا مکان‌سازان در راستای اعتلای سازندگی ایران عزیز، به‌ویژه شهرها و روستاهای ایرانی فراهم کند.

دکتر مصطفی بهزادفر، پیام محمودی کردستانی و سانا فنائی

دبیاچه^۱

ارزشمندترین چشم‌انداز^۲، دیدگاه و بینش درباره کارکرد فضای اجتماعی همگانی^۳ را استفاده‌کنندگان نهایی^۴ این گونه مکان‌ها ابراز می‌دارند. بیشتر ناکامی سامانه‌های شهری به تحمیل رویکردهای زیاده‌ساختارمند^۵ بر محیط‌های شهری، متضمن تجویز از قبل اندیشیده‌همه کارکردها منجر می‌شود. این گونه رویکرد، نه تنها توانمندی فضایی-اجتماعی مکان را بر نمی‌تابد، بلکه محدودیت‌هایی نیز به بار می‌آورد.

با مشارکت هرچه بیشتر استفاده‌کنندگان نهایی در فرایند تصمیم‌سازی^۶ برنامه‌ریزان و طراحان شهری^۷، قابلیت‌های بهره‌برداری مکان به حداکثر ممکن می‌رسد. در مکان‌سازی: روش‌شناسی کاربردی در طراحی شهری، به بیان فرایند و فراگردی^۸ از طراحی مکان پرداخته شده است که در آن، ترجیحات شهروندان و استنباط تحلیلی متخصصان از این ترجیحات نقش محوری دارد. بدین ترتیب، تمامی دیدگاه‌های مؤثر در ساماندهی قلمروهای همگانی شهر به بهترین وجه ممکن در برنامه‌های طراحی انعکاس می‌یابد. نویسنده این کتاب (درک توماس) برای پرداختن به این شیوه از طراحی مکان، از منابع مختلفی استفاده کرده، لیکن به طور خاص از روش‌شناسی ماتریسی پروفیسور «مارک سندهایم»^۹، استاد استانداردهای زمین-فضایی^{۱۰} برنامه‌ریزی و طراحی، بهره گرفته است. روش‌شناسی ماتریسی که برای ارزیابی آثار محیطی^{۱۱} در فرایند برنامه‌سازی و طراحی به کار می‌آید، ابتدا در سال ۱۹۷۸ به صورت یک مقاله در نشریه مدیریت محیطی^{۱۲} به چاپ رسیده است؛ اما متعاقباً بیش از ۵۰ درصد کشور تجدید چاپ

۱. آنچه به نام دبیاچه آمده است تلفیقی از پیشگفتار، گزیده نقدیرات و شرح کلی و مقدمه‌وار کتاب است که در چند صفحه پراکنده از کتاب اصلی آمده است (مترجمان).

2. Perspective
3. Public Social Space
4. End-User(s)
5. Over-Structured
6. Decision Making
7. Urban Planners and Designers
8. Procedure
9. Mark Sondheim
10. Geospatial Standards
11. Environmental Impact Assessment (EIA)
12. *Journal of Environmental Management*

و بهره‌گیری از آن را تقاضا کردند. در این شیوه، مفاهیم فرهنگی کلیدی با پیش‌فرض‌ها و پیش‌زمینه‌های برنامه‌ریزی (برنامه‌سازی) ارتباط داده می‌شوند، آن‌گونه که هر کدام به نوبه خود و در تلفیق با همدیگر برای دستیابی به اقدامات برنامه‌ریزی و طراحی کمک می‌کنند. درک توماس این شیوه را بازسازی کرده و در این راستا از روزآمدترین تجربیات در علوم محض و علوم محیطی بهره گرفته است. برای استفاده از شیوه یادشده به عنوان ابزار برنامه‌ریزی و طراحی شهری، به‌ویژه با تأکید بر کاربرد ریاضی از نظرات بریان ردیمیر^۱ (متخصص علوم محیطی) و جفری یو^۲ (متخصص علوم محض) نیز بهره گرفته شد. این کتاب که ابزار مفیدی برای نهادهای برنامه‌ریزی (برنامه‌سازی) و برنامه‌ریزان و طراحان شهری است، در کنار توجه به اهمیت مردم و اجتماع در خلق مکان‌های همگانی، بر اهمیت حرفه‌مندان متخصص در این رشته نیز تأکید دارد. فصل اول کتاب با توصیف ابزارهای طراحی و برنامه‌ریزی شهری و ضرورت به کارگیری شیوه‌های مبتنی بر استفاده از دیدگاه همه ذی‌نفع‌ها، ذی‌نفع‌ها و ذی‌مدخل‌ها در فرایند طراحی (مکان‌سازی) آغاز می‌شود. گفتمان^۳ با ارائه سیاهه‌هایی از ادراکات ابرازشده^۴ مردم نسبت به کیفیت‌هایی که به مکان‌های شهری تشخص می‌دهند و پیشنهاد رهنمون‌هایی (رهنمودهایی) به منظور مردم‌سالارانه نمودن فرایند طراحی شهری ادامه می‌یابد. در فصل دوم، نشانه‌های فرهنگی کلیدی که در سکونتگاه‌های الگویی و محیط‌های شهری به طور عام خوانش پذیر هستند، رمزگشایی^۵ می‌شود تا برحسب ویژگی هر فضای اجتماعی شهر ارتباط آن‌ها با انتظارات^۶ (توقعات) شهروندان تبیین شوند. تمرکز اصلی بحث بر شیوه ماتریسی «سندهایم» قرار دارد که در فصل سوم به عنوان ابزاری معتبر برای طراحی و برنامه‌ریزی معرفی می‌شود. داده‌های ورودی این ماتریس در قالب برگه پردازشی^۷ که اهداف کارکرد فضایی را با کارسازی‌ها یا جهت‌گیری‌های برنامه‌ریزی مرتبط می‌سازد، جای می‌گیرد. مشخصات اهداف کارکرد فضایی،

1. Brian Rademeyer
2. Geoffrey Yeo
3. Discourse
4. Recognized Perception(s)
5. Decoded
6. Expectation(s)

۷. واژه Spread Sheet با معادل‌های مختلفی نظیر برگه گسترده و برگه پردازش به کار آمده است. در تبیینات شفاهی غالباً همین واژه عیناً به فارسی [اسپرد شیت] گفته می‌شود. لذا در نوشتار اخیر، در بخش‌های مختلف، معادل‌های واژگانی مختلفی استفاده می‌شود. منظور، برگه‌ای است که داده‌ها با قالب ماتریسی در آن وارد می‌شود. این قالب ماتریسی در متن خود جزئیات داده‌هایی را دارد که می‌توان با تکیه بر آخرین نرم‌افزارهای مرتبط به تحلیل آن‌ها پرداخت (مترجمان).

قبل از اینکه به صحنه واقعی کاربرد روش‌شناسی ماتریسی وارد شود، به طور دقیق‌تر و با جزئیات بیشتر در فصل چهارم شرح داده می‌شود. روش‌شناسی یادشده، در قالب سامانه‌های امتیازگذاری غیراستاندارد و استاندارد شده^۱، به صورت مرحله‌ای تصویر و تبیین شده‌اند. در ادامه با استفاده از عملکرد ماتریس‌ها در موقعیتی فرضی، رده‌بندی میزان اهمیت کارسازی‌های برنامه‌ریزی استخراج می‌شود و از طریق آن دستور کار عام طراحی و برنامه‌ریزی شهری تدوین می‌گردد. فصل ششم، که اصول پایه‌ای مکان‌سازی در آن تبیین می‌شود، مقدمه فلسفی فصل هفتم است. رابطه میان کارسازی‌ها و جهت‌گیری‌های مستخرج از روش‌شناسی و اقدامات برنامه‌ریزی معمول و متعارف، در این میانه تبیین می‌شود. سرانجام، به پایه‌گذاری یک سامانه ارزشی^۲ مبتنی بر پایداری^۳ انواع محیط‌ها، اعم از طبیعی و انسان‌ساخت پرداخته می‌شود. الزامات گفتمانی که در مدار وجدان کار یا اخلاق حرفه‌ای به ارتقای کیفیت محیطی مکان‌های همگانی مطرح می‌شود با این سامانه ارزشی تبیین و تکمیل می‌شود. سامانه ارزشی مبتنی بر پایداری که جامع زمینه‌های محیطی اعم از طبیعی، انسانی و انسان‌ساخت را ملحوظ نظر قرار داده است در حوزه مکانی محله فروش در ناحیه ۲ شهرداری منطقه ۱۱ تهران با رویکردی خاص به آزمون سپرده شد. نتیجه این آزمون نیز در فصل نهایی این نوشتگان به مثابه تجربه‌ای قابل تکرار، بیان و عرضه شده است. در پیوست شماره ۳، اختصاصات محیطی سرمشق گونه‌ای^۴ که می‌تواند به عنوان دستور کار برنامه‌ریزی^۵ (برنامه‌سازی)^۶ برای روندهای ساخت‌وساز ساختگاه‌های مختلف، اعم از دایر^۷ و بایر^۸ کاربرد داشته باشد، فهرست شده است.

1. Standardized and Unstandardized Scoring

2. Value System

3. Sustainability

4. Prototypical

5. Planning Brief

۶. یادآوری می‌شود که در اینجا برنامه‌ریزی به طور عام مورد نظر است. به طور خاص، آن گونه که در گفتمان‌های

شهرسازی مطرح می‌شود، برنامه‌ریزی در مقابل طراحی قرار می‌گیرد. به همین دلیل مترجمان واژه برنامه‌سازی

را در پرانتز ذکر کرده‌اند (مترجمان).

7. Greenfield

8. Brownfield